

LR Prezidentui Gitanui Nausėdai
LR Seimo Pirmininkei Viktorijai Čmilytei-Nielsen
LR Ministrei Pirmininkei Ingridai Šimonytei
LR Seimo nariams

(siunčiama tik el. paštu)

DĖL CIVILINĖS SAJUNGOS ĮSTATYMO PRIĖMIMO

2023-03-30

Vilnius

„Dabar atsigręžus atgal – jaučiuosi tarsi gyvename absoliučiai apvogti valstybės. To laiko negražinsime. Jei būtume persikraustę netoli – į Švediją (ar Norvegiją), – ten mes būtume išgyvenę tokią savo santuokos pilnatvę! Tiek daug išjautę šeimos džiaugsmo augindami vaiką. Aplinka mus palaikytų, o mes drąsiai ir atvirai mylėtume vienas kitą. Dabar – these days are gone ... viskas dabar. Pragyvenome nuolatinėje baimėje ir strese slapstydami, kad nenukentėtume ir vaikui netektų kentėti, galvodami, kad tai yra normalus gyvenimas ir priimdami šios valstybės „žaidimo taisykles“.¹

Ką tik prasidėjusi Seimo pavasario sesija primena apie iki šiol neįgyvendintus politikų pažadus. Dėl šios priežasties Lietuvos žmogaus teisių centras kartu su beveik 200 kitų nevyriausybinų organizacijų ragina aukščiausius valstybės vadovus bei Seimo narius grįžti prie Civilinės sąjungos įstatymo klausimo ir pagaliau suteikti apsaugą daugybės Lietuvos porų, gyvenančių ne santuokoje, teisėms.

Gerb. Prezidente,

Rinkiminės kampanijos metu pasižadėjote įsisegti vaivorykštės ženklelį tuo atveju, jei matysite bent menkiausias netolerantiškumo apraiškas. Norime atkreipti dėmesį, jog 2022 m. vasarą vaikinų pora patyrė žodinį išpuolį bei grasinimus susidoroti todėl, kad šie ėjo susikibę rankomis, kai Lietuvoje „nėra priimtas partnerystės įstatymas“². Tai tik vienas iš daugelio pavyzdžių, iliustruojančių, jog įstatymo nebuvimas bei politikų abejingumas daro

¹ Citata iš Liutauro Labanausko tyrimo apie tos pačios lyties šeimas Lietuvoje, 2021, <https://ztcentras.lt/wp-content/uploads/2021/10/Lyciai-neutralios-partnerystes-iteisinimo-galimybiu-ana-lize-ir-kokybinis-tyrimas-apie-LGBTQIA-asmenu-poreikius-1.pdf>

²

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1775905/sekimas-iki-namu-ir-grasinimas-susidoroti-rankomis-su-sikibusius-vaikinus-uzsipuoles-vyras-nuo-bedu-issisuko-tyrimas-nepradetas>

tiesioginę įtaką neapykantos nusikaltimams bei diskriminacinėms apraiškoms. Todėl gerbiamą Prezidentą Gitaną Nausėdą kviečiame ne tik įsisegti ženklelį, bet ir paremti Civilinės sąjungos įstatymą, kurio nepriėmimas didina įtampą visuomenėje ir duoda pagrindą pažeidžiamų grupių diskriminacijai.³

Gerb. Seimo Pirmininke, Ministre Pirmininke ir Seimo nariai,

Š. m. kovo 8 d. Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitete buvo pristatyta numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinės sąjungos įstatymo projekto Nr. XIVP-1694(2) ir lydymųjų projektų. Išvadoje pažymima, jog minėtais įstatymų projektais siekiama įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. ir 2019 m. sausio 11 d. nutarimus, o tai turėtų ženklų teigiamą poveikį visai teisei sistemai ir socialinei aplinkai: būtų užtikrintos konstitucinės ir bendros žmogiškosios vertybės - pagarba kiekvieno žmogaus orumui, privačiam ir šeimos gyvenimui; įstatymų leidėjas įgyvendintų jam iš Konstitucijos ir Konvencijos kylančias pozityvias pareigas; būtų pašalintas ilgalaikis šioje srityje egzistuojantis teisinis vakuumas; teisinėje sistemoje ir visuomenėje būtų užtikrintas didesnis aiškumas ir saugumas; būtų sumažinta teisinių ginčų nacionaliniuose ir tarptautiniuose teismuose tikimybė; būtų kuriama atvira, teisinga ir darni visuomenė; plečiama veiksminga mažumų teisių apsauga; būtų sustiprintos demokratinės vertybės, be kita ko, pliuralizmas ir tolerancija.⁴

Kartu buvo pažymėta, jog Konstitucijai prieštarauja tokios situacijos, kai atitinkamas teisėkūros subjektas vengia, delsia priimti teisės aktus, nors pagal Konstituciją turi pareigą teisiškai sureguliuoti tam tikrus visuomeninius santykius.⁵

Dar praėjusių metų lapkričio 24 d. viena svarbiausių žmogaus teisių organizacijų pasaulyje „Human Rights Watch“ [kreipėsi](#) į Lietuvos valdančiuosius. Laiške Lietuvos vadovams ir ministrams organizacija pabrėžė, kad teisinės tos pačios lyties porų apsaugos trūkumas kelia pavojų žmogaus teisėms Lietuvoje. Anot organizacijos, negalėjimas teisiškai pripažinti savo santykių pažeidžia teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą bei diskriminuoja dėl

³ Tą patvirtina ir užsienyje atlikti tyrimai, pavyzdžiui, Brian L. Levy, Denise L. Levy (2017). *When love meets hate: The relationship between state policies on gay and lesbian rights and hate crime incidence*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0049089X16303222?via%3Dihub>

⁴ Vytauto Didžiojo universiteto 2023 m. sausio 25 d. išvada Nr. TF-SR-1 „Dėl numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo išvados pateikimo“.

⁵ Šiuo aspektu žr., pvz., Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. vasario 1 d. sprendimus.

lyties, seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Kaip pabrėžiama kreipimesi, nesant teisinės bazės, skirtos apsaugoti tos pačios lyties asmenų santykius ir šeimas, ribojamos ir kitos teisės: teisė į nuosavybę, paveldėjimą ir socialines išmokas. Teisinio užtikrintumo trūkumas daro didelę žalą tos pačios lyties tokioms poroms ir šeimoms.

Svarstyti Civilinės sąjungos įstatymą [paragino](#) ir JAV prezidento Joe Bideno specialusis padėjėjas Robertas Berschinskis, kuris priminė, kad „net kariaujančios Ukrainos prezidentas Volodymyras Zelenskis pavedė parengti registruotos civilinės partnerystės įstatymo projektą“. Pažymėtina, jog Ukraina, iki šiol gindamasi nuo teroristinės valstybės plataus masto puolimo, jau pateikė registruoti Partnerystės įstatymo projektą.

Kartu būtina atkreipti dėmesį į **pastebimai didėjantį visuomenės palaikymą tos pačios lyties porų santykių įteisinimui**. Praėjusių metų rudenį DELFI.lt atlikta apklausa atskleidė, jog kas antras šalies gyventojas palaiko tos pačios lyties porų galimybę įteisinti santykius, sudarant civilinę sąjungą, dar didesnė dalis – 70 proc. apklaustųjų – teigiamai žiūri į civilines sąjungas tarp vyro ir moters.⁶

Be to, didesnė dalis respondentų sako palaikantys ir civilinę sąjungą sudariusių partnerių galimybę pasiimti vienas kito pavardes: teigiamai tokią galimybę vertino 56,77 proc., neigiamai - beveik kas penktas (16,83 proc.), nuomonės neturėjo kas ketvirtas (26,39 proc.).

Pilietinė visuomenė palaikymą Civilinės sąjungos projektui arba partnerystės institutui jau išreiškė ir kitais būdais. Antai, Lietuvos žmogaus teisių centro atvirą laišką, kviečiantį Lietuvos Seimo narius imtis lyderystės ir priimti Civilinės sąjungos įstatymą, pasirašė beveik 18 tūkstančių asmenų.⁷

Pritarimą įstatymo projektui, kaip galintį pagerinti LGBT+ asmenų psichikos sveikatą, paskelbė Lietuvos psichologų sąjunga (LPS).⁸ Anot LPS, aktyvią poziciją ir palaikymą tos pačios lyties asmenų civilinėms sąjungoms, partnerystėms bei santuokoms ne kartą išreiškė

⁶ Manoteises.lt (2022). *DELFI.lt apklausa: pusė gyventojų palaiko tos pačios lyties civilines sąjungas*, <https://manoteises.lt/straipsnis/delfi-lt-apklausa-puse-gyventoju-palaiko-tos-pacios-lyties-civilines-sajungas/>

⁷ <https://manoteises.lt/peticija/atejo-laikas-lyderystei/>

⁸

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvos-psichologu-sajunga-palaiko-civilines-sajungos-istatyma-pagerintu-lgbt-psichikos-sveikata-56-1683936>

Amerikos psichologų asociacija, Amerikos psichiatrų asociacija, Australijos psichologų sąjunga, Britanijos psichologų sąjunga ir kitos organizacijos.⁹

Palaikymą partnerystės instituto įgyvendinimui praėjusiais metais taip pat išreiškė ir Lietuvos akademikai – atvirą laišką pasirašė daugiau nei 500 dėstytojų bei mokslinink(i)ų.¹⁰

Kreipiamės tiek į Lietuvos Respublikos Seimo koalicijos partnerius, tiek į opozicinių partijų atstovus, įtraukusius partnerystės ar LGBT+ klausimus į savo politines rinkimų programas.

Valdančiojoje koalicijoje esantis Liberalų Sąjūdis rinkimų į Seimą metu įsipareigojo įteisinti lyčiai neutralios partnerystės teisinius santykius, taip pat garantuoti liberaliai demokratinei valstybei būdingą žmogaus teisių ir laisvių apsaugos reguliavimą ir įgyvendinimą, ypač užtikrinant lygiateisiškumo bei draudimo diskriminuoti bet kokiais pagrindais ir formomis principų laikymąsi.¹¹ Vis dėlto, frakcija dėl Civilinės Sąjungos įstatymo balsavo nevieningai: 1 balsavo prieš (J. Baublys) ir 3 Seimo nariai balsavime nedalyvavo (R. Juška, V. Pranckietis ir J. Varkalys).

2020 m. Seimo rinkimų rinkiminėje programoje Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) pasižadėjo priimti partnerystės įstatymą, leidžiantį vienalytėms poroms įteisinti savo šeiminius santykius.¹² Tuo tarpu gegužės 26 d. Seimo balsavime dėl Civilinės sąjungos įstatymo 2 Seimo nariai balsavo prieš (L. Jonaitis ir K. Vilkauskas), 1 susilaikė (T. Bičiūnas) ir dar 2 nedalyvavo (E. Sabutis ir V. Kanopa).

Darbo partija pažadėjo „aktyviai kovoti prieš diskriminaciją“ ir pasisakė už „demokratinės kiekvieno žmogaus teises ir laisves“, tačiau Civilinės sąjungos įstatymui palaikymo neišreiškė.¹³ Atkreiptinas dėmesys, jog tos pačios lyties šeimos, neturėdamos tokios pačios

9

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvos-psichologu-sajunga-palaiko-civilines-sajungos-istatyma-pagerintu-lgbt-psichikos-sveikata-56-1683936>

¹⁰ Lietuvos akademinės bendruomenės atviras laiškas dėl partnerystės instituto palaikymo, 2022 m. gegužės 25 d.

<https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2022/05/Lietuvos-akademines-bendruomenes-atviras-laiskas-del-partnerystes-instituto-palaikymo.pdf>

¹¹ <https://liberalai.lt/wp-content/uploads/2020/09/LRLS-PROGRAMA-min.pdf>

¹² <https://www.lsdp.lt/wp-content/uploads/2020/08/LSDP-rinkimu-programa2020.pdf>

¹³ <https://www.vrk.lt/dp-programa>

apsaugos kaip heteroseksualios poros, bene kasdien patiria diskriminaciją ir žmogaus teisių pažeidimus.

Atkreipiame dėmesį, kad teisinio tos pačios lyties porų pripažinimo trūkumas skatina šių žmonių stigmatizaciją ir marginalizaciją, o tai gali lemti neigiamas sveikatos pasekmes, pavyzdžiui, didesnę depresijos, nerimo ir savižudybių skaičių. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros atlikta apklausa parodė, kad LGBT+ žmonių psichologinė savijauta Lietuvoje yra viena prasčiausių visoje Europoje: net 34 proc. apklaustųjų nurodė nuolatos arba didesnę dalį laiko besijaučiantys prislėgti, išgyvena depresyvias nuotaikas.¹⁴ Teisinis ir socialinis nelygiavertiškumas ir pažeidžiamumas, lyginant su heteroseksualiomis poromis, LGBT+ porų suvokiamas kaip neproporcingai didelis. Teisinės, institucinės ir socialinės paramos tos pačios lyties poroms nebuvimas ir su tuo susijusi stigmatizacija bei diskriminacija turi aiškias psichosocialines pasekmes.¹⁵

Užsienyje atlikti tyrimai rodo, jog LGBT+ bendruomenės rizika patirti skurdą yra didesnė dėl įstatymų stokos ar jų diskriminacinio pobūdžio. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose LGBT+ suaugę asmenys dažniau gyvena skurde nei jų heteroseksualūs bendraamžiai. Daugiau nei vienas iš penkių LGBT+ asmenų (22 proc.) gyvena skurde, palyginus su maždaug 16 proc. heteroseksualių asmenų.¹⁶ Patiriami emociniai sunkumai dėl diskriminacinių nuostatų taip pat lemia sumažėjusį darbingumą bei produktyvumą, kas daro įtaką asmenų ekonominei padėčiai.¹⁷

Atsisakymas pripažinti LGBT+ šeimas ir užtikrinti joms teisinę apsaugą reiškia, kad LGBT+ šeimoms nesuteikiama daug tokių pačių lengvatų, kokios suteikiamos ne LGBT+ šeimoms, kai kalbama apie sveikatos draudimą, mokesčius, pensijų planavimą.¹⁸ Elementarios teisinės apsaugos nebuvimas daro asmenis pažeidžiamus taip pat ir darbo rinkoje, nesuteikia

¹⁴ European Union Agency for Fundamental Rights. *EU-LGBTI II: A long way to go for LGBTI equality*. 2020. Luxemburg.

¹⁵ LABANAUSKAS L. (2021), *Tyrimas apie tos pačios lyties šeimas Lietuvoje*, <https://ztcentras.lt/wp-content/uploads/2021/10/Lyciai-neutralios-partnerystes-iteisinimo-galimybiu-ana-lize-ir-kokybinis-tyrimas-apie-LGBTQIA-asmenu-poreikius-1.pdf>

¹⁶ LGBT Poverty in the United States, 2023.

<https://williamsinstitute.law.ucla.edu/publications/lgbt-poverty-us/>

¹⁷ M.V. Lee Badgett, Kees Waaldijk, Yana van der Meulen Rodgers, *The relationship between LGBT inclusion and economic development: Macro-level evidence*, 2019, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X19300695>

¹⁸ Movement Advancement Project and Center for American Progress. September 2014. *Paying an Unfair Price: The Financial Penalty for Being LGBT in America*. <https://www.lgbtmap.org/unfair-price>

lengvatų, riboja socialinių paslaugų galimybes, be to, nelygiavertė teisinė aplinka gali riboti darbo paieškų galimybes apskritai. Kadangi kartu gyvenančios tos pačios lyties poros neturi teisinio statuso, senatvėje atsiranda didesnė skurdo rizika, ypač turint omenyje paveldėjimo mokesčius, kuriuos žmonės turi susimokėti už savo pačių užgyventą turtą.

Priemonių, kurios leistų pagerinti LGBT+ asmenų psichinę sveikatą ir gerovę, yra įvairių. Naujausi tyrimai ir kitų šalių patirtis rodo, kad teisinis santykių suregulavimas – galimybė sudaryti partnerystę ar santuoką – yra vienas svarbiausių LGBT+ asmenų įgalinimo būdų.¹⁹

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta aukščiau, raginame Lietuvos aukščiausius valstybės vadovus/es bei Seimo narius imtis veiksmų, kad būtų priimtas Civilinės sąjungos įstatymas, kuris užtikrintų lygiavertiškesnį požiūrį į visus Lietuvos gyventojus, nepaisant jų seksualinės orientacijos. Tai pasitarnautų ne tik tos pačios lyties poroms ir jų šeimoms, bet ir prisidėtų prie didesnės socialinės darnos, lygybės ir vienodo požiūrio principo užtikrinimo Lietuvoje.

Lietuvos žmogaus teisių centro vardu

Direktorė Jūratė Juškaitė

Kreipimuisi pritaria:

Žmogaus teisių organizacijų koalicija, vienijanti 9 organizacijas;

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, vienijanti 72 nevyriausybinės jaunimo ir su jaunu dirbančias organizacijas;

Koalicija „Psichikos sveikata 2030“, kuri vienija 21 ekspertą, organizaciją ir skėtinę organizaciją, veikiančius psichikos sveikatos srityje;

Lietuvos negalios organizacijų forumas, jungiantis 16 įvairioms negalioms atstovaujančių organizacijų;

Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija, kuri vienija 16 specializuotų kompleksinės pagalbos centrų, teikiančių pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims;

Nacionalinis švietimo NVO tinklas, vienijantis 23 švietimo organizacijas

19

<https://manoteises.lt/straipsnis/teisinis-tos-pacios-lyties-santykiu-pripazinimas-viena-is-psichines-sveikatos-prielaidu/>

Nacionalinė nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma,
vienijanti 22 organizacijas

Šeimų asociacija

Asociacija „Lygiai“

VšĮ „Ribologija“

VšĮ „Įvairovės ir edukacijos namai“

VšĮ „Stebėk teises“

VšĮ Lygių galimybių plėtros centras

VšĮ „Europos namai“

Diversity Development Group

Asociacija „In corpore“

VšĮ Laimingas žmogus

Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras

Lietuvos sakaliukų sąjunga

Lietuvos sakaliukų sąjungos Vilniaus miesto filialas “Padėk pritapti”

Lietuvos humanistinės psichologijos asociacija

VšĮ „Nacionalinis socialinės integracijos institutas“